

особливості окремих учнів і учнівських колективів, здійснювали експериментальні дослідження з певних педагогічних проблем, результати яких використовувалися при підготовці доповідей, рефератів, написанні курсових робіт.

Спочатку студенти отримували завдання, які вимагали особистого виконання (зробити повідомлення, виступити з доповіддю тощо), потім завдання ускладнювалися: необхідно було організувати діяльність групи дітей (керівництво гуртком, проведення бесіди тощо). І тільки після того, як студент справився з такими завданнями, він проводив уроки які вимагали організації діяльності на рівні колективу.

Постійне спілкування з учнями та іншими учасниками педагогічного процесу давало студентам багатий матеріал для роздумів про вчительську професію і формувало позитивне ставлення до неї.

Підводячи підсумки сказаного вище, підкреслимо, що після вивчення студентами психолого-педагогічних дисциплін відбулися певні зміни в професійно-педагогічній спрямованості студентів, про що свідчить зростання кількості студентів з вираженою спрямованістю (на 7,9%) при відповідному зменшенні (на 16,7%) кількості з невираженою спрямованістю на педагогічну діяльність. Однак слід зазначити, що частина із цих студентів розглядає педагогічну діяльність як один із можливих варіантів працевлаштування.

Тому проведене дослідження актуалізує проблему і підтверджує необхідність зосередження уваги всіх кафедр університету на посиленні педагогічної спрямованості читання спеціальних дисциплін, без чого ефективне вирішення питання буде проблематичним.

Список використаних джерел

1. Авсеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности/ В.Г. Авсеев. – М.:Мысль, 1976. – 158с.
2. Загребя Л.В. Деловая игра в технологической подготовке будущего учителя / Л. В. Загребя // Педагогика, 1994. – №6. – С.58-62.
3. Комусова Н.В. Развитие мотивации к овладению профессией в период обучения в вузе: автореф. дис. на соискание научной степени канд. психол. наук: спец. 19.00.07/ Н. В. Комусова. – Л., 1983. –18с.

Осіння К.О.

Врахування нейродинамічного стереотипу поведінки школярів при організації пізнавальної діяльності

Однією із основних задач реформи загальноосвітньої школи є підвищення ефективності навчання. Досвід педагогічної практики доводить, що зміст і організація навчальної діяльності не можуть бути прямо співвіднесені із її ефективністю; обов'язково мають бути враховані особливості суб'єктів цієї діяльності – учнів, а також вчителя, який здійснює цю діяльність. Означені положення обумовлюють значущість індивідуального підходу в організації

навчального процесу у сучасних закладах освіти. Адже добре поставлена методика навчання може призвести до нівелювання індивідуальних відмінностей лише відносно нижнього порогу досягнень. Високий же рівень знань, умінь, навичок вимагає сформованості своєрідних способів дій, що визначаються індивідуально-типологічними особливостями людини [1, с.71].

Індивідуальний підхід може вважатися власне педагогічним принципом, за умови детермінованості не лише емпіричним досвідом вчителя, а й глибокими науковими знаннями про індивідуальні особливості людини.

Проблемам індивідуальних відмінностей у психології присвячені дослідження провідних вітчизняних (К.М.Гуревич, В.М.Дружинін, Е.П.Ильїн, В.С.Мерлін, В.Д.Небиліцин, Б.М.Теплов, В.М.Русалов та інших) та зарубіжних (Г. Айзенка, Я.Стреляу, А.Томаса, С.Чесса, У.Шелдона та інших) науковців.

У вітчизняній психологічній науці індивідуальні особливості людини протягом тривалого часу вивчаються із урахуванням учіння про властивості нервової системи, що відображують динамічний потенціал активності.

Знання нейродинамічних особливостей учнів та їх прояву в навчальній діяльності дозволить вчителю прогнозувати успішність результату навчально-виховного процесу, спрямовуючи зусилля, з одного боку, на закріплення їх адекватного виявлення, а з іншого – на подолання чи компенсацію небажаних проявів у поведінці та діяльності школярів. Разом з тим, якщо учень навчиться будувати свою роботу із урахуванням свого психофізіологічного потенціалу, він зможе уникнути таких небажаних станів, як перевтомлення і перевантаження [1, с.77].

Вихідним положенням типологічного підходу у диференційній психології є припущення про існування психологічного типу як первинної реальності. Приналежність людини до певного типу вважається головною детермінантою її поведінки [7,с.32]. Індивідуальні особливості людини виявляються як у природних, так і у набутих в онтогенезі властивостях. Поєднання вроджених властивостей утворює ту структуру, що обумовлює нейродинамічний стереотип поведінки і діяльності людини і яку прийнято називати темпераментом.

Поняття «темперамент» походить від латинського *temperamentum*, що є перекладом грецького слова «кразис» - «необхідне співвіднесення частин» і визначається як **закономірне співвіднесення стійких індивідуальних властивостей особистості, що характеризує різні сторони динаміки психічної діяльності** [8,с.375-376].

У вітчизняній психології темперамент розглядається як сукупність таких психічних рис, ознак і властивостей людини, що виникли у результаті узагальнення динамічних, формальних характеристик і виступають як прояв психічних діяльностей під впливом стійких індивідуальних біологічних детермінант[9, с.31].

У сучасній психологічній практиці поширені традиційні дослідження впливу на ефективність діяльності таких властивостей нервової системи і темпераменту людини, як

- ригідність – пластичність, що характеризує швидкість пристосування людини до змінної ситуації;
- активність – пасивність, що виявляється, згідно із теорією В.Д.Небиліцина, у моториці, спілкуванні, розумовій діяльності;
- чутливість (сенситивність): у осіб із слабкою нервовою системою абсолютні пороги відчуттів менше, ніж у осіб із сильною; а отже перші є більш чутливими;
- емоційність як чутливість до емоціогенних ситуацій (п.Фресс) та інші.

Типологічні особливості прояву властивостей нервової системи пов'язані із різними поведінковими і особистісними характеристиками, а також із ефективністю діяльності. Заданий від природи певний рівень енергодинамічних можливостей дозволяє людині найбільш оптимально виконувати певні види діяльності, зокрема навчання, у відповідних умовах.

З метою вивчення особливостей виявлення нейродинамічного стереотипу поведінки школярів-підлітків в учбовій діяльності нами було проведене психодіагностичне дослідження. Експериментальну вибірку склали 52 учні 8 – х класів Тернівської гімназії віком 13 – 14 років.

Для дослідження був використаний особистісний опитувальник Я.Стреляу, спрямований на вимірювання сили та рухливості нервових процесів, що обумовлюють активність – реактивність поведінки особистості.

Аналіз результатів свідчить про значний відсоток школярів із високим рівнем сили збудження (64,8% у 8А класі та 52,5% у 8Б), властивою людям із високою мірою психологічної активності, гнучкістю, нестабільністю поведінки. Школярів із низьким рівнем сили збудження, що обумовлює схильність учнів даної групи до стабільності поведінки і монотонної діяльності, високу реактивність на фоні середовища, яке не відрізняється різноманітністю стимулюючих активність подразників, серед респондентів менше – 35,2% у 8А класі та 47,5% у 8 Б класі.

Розрахунок індивідуальних показників за даними параметрами серед школярів-підлітків виявило досить високий показник неврівноваженості психічної активності респондентів, про що свідчить і високий рівень виявлення рухливості (Fr) – 44,6% у 8 А класі та 43,7% у 8 Б класі відповідно.

Результати дослідження дозволяють стверджувати переважання високого рівня реактивності (41,35% у 8А класі та 40,2% у 8 Б) порівняно із високим рівнем активності (19,8% у 8А класі та 25,2% у 8 Б класі) у нейродинамічних стереотипах поведінки школярів.

На основі отриманих результатів експерименту нами була створена програма, що передбачала можливість оптимізації навчання учнів експериментальної групи шляхом врахування особливостей нейродинамічного стереотипу поведінки та діяльності школярів-підлітків при організації навчального процесу. Програма формувального експерименту була спланована у двох напрямках:

1. Цілеспрямована робота вчителя щодо врахування особливостей нейродинамічного стереотипу поведінки та діяльності школярів-підлітків при організації навчального процесу на уроках;

2. Корекційно-розвивальна позаурочна робота (система індивідуальних занять), спрямована на актуалізацію адекватних для кожного школяра прийомів і способів організації власної учбової діяльності, подолання суб'єктивних труднощів у навчальних ситуаціях і використання переваг нейродинамічного стереотипу поведінки та діяльності підлітків.

Ми виходили з того, що корекційна програма щодо учнів із неконструктивними проявами нейродинамічного стереотипу поведінки і діяльності має бути орієнтована на тренування необхідних для успішного учіння якостей, навчання методам попередження і нейтралізації можливих негативних наслідків реалізації психодинамічного стереотипу (імпульсивності, невміння організувати учіння, надмірної повільності дій тощо). Адже найбільш ефективний шлях оптимізації навчального процесу полягає у тому, щоб допомогти самому учневі знайти найбільш адекватні для нього прийоми і способи організації своєї діяльності, показати, як самому учневі подолати власні труднощі і розвинути свої переваги.

Повторно використаний метод експертних оцінок за шкалою вимірювання активності - реактивності Я.Стреляу виявив тенденцію до активізації поведінки школярів. Високий рівень виявлення активності респондентів збільшився на 8,7% (у контрольному класі – на 0,1%), тоді як високий рівень реактивності зменшився на 9,9% (у контрольному класі – на 2,3%), що дозволяє говорити про успішність формувального впливу. Розкриття потенційних можливостей підлітків експериментальної групи та створення для них оптимальних умов навчання дозволяє їм обирати більш активні стратегії поведінки.

Отримані результати дослідження підтверджують теоретичне положення В.С.Мерліна та О.П.Єлісеєва: при зміннях активності особистості, що виявляється у стилях зовнішньої і внутрішньої діяльності, зв'язки між властивостями темпераменту і відношеннями особистості (зв'язки культурного ряду за Л.С.Виготським) не є абсолютними і постійними. Систематичне впровадження методичного комплексу із урахуванням нейродинамічного стереотипу поведінки та діяльності школярів сприятиме оптимізації активних стратегій поведінки школярів в умовах навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Акимова М.К., Козлова В.Т. Учет психологических особенностей учащихся в процес се обучения // Вопросы психологи. – 1988. - №6. – С.71-77.
2. Машков В.Н. Дифференциальная психология человека. – СПб.: Питер, 2008. (серия «Учебное пособие»).
3. Психологический словарь / Под ред. В.П.Зинченко, Б.Г.Мещерякова. – М.: Педагогика-Пресс, 1997.

4. Русалов В.М. О природе темперамента и его месте в структуре индивидуальных свойств человека.// Вопросы психологии. – 1985 - №1 – С.19-31.

Kokolus Dorota

**Przygotowanie studentów do pracy z ofiarami przemocy
wewnątrzrodzinnej**

Коколус Дорота

Подготовка студентов к работе с жертвами семейного насилия

Wstęp. Człowiek w swej naturze od zawsze przejawiał tendencje dominowania nad innymi. Dominacyjne zachowania są niewłaściwe jeśli służą nadużywaniu swojej pozycji i siły w stosunku do słabszych, często osób z najbliższego otoczenia, a szczególnie najbliższych członków rodziny, rodziców, dzieci i współmałżonków. Wszystkie formy złego traktowania najbliższych w środowisku rodzinnym, współistniejące z nadużyciem siły noszą miano przemocy wewnątrzrodzinnej.

Problematyką przemocy domowej zajmują się nie tylko naukowcy z dziedzin psychologii, socjologii, polityki, pedagogiki, ale również działacze społeczni. Celem podejmowanych przez nich badań i wysiłków jest wypracowanie i wdrażanie rozwiązań służących zarówno przeciwdziałaniu i ograniczeniu zjawiska przemocy wewnątrzrodzinnej, jak również minimalizowaniu jego skutków. Skala problemu jest duża, dlatego bardzo ważnym wydaje się zwracanie uwagi na jak najlepsze i najbardziej fachowe przygotowanie kadry pedagogów społecznych do pracy z ofiarami przemocy wewnątrzrodzinnej.

Analiza teoretyczna zjawiska przemocy w rodzinie

Wbrew pozorom nie jest łatwo stworzyć jedną, konkretną definicję przemocy wewnątrzrodzinnej. „Spotykane współcześnie definicje przemocy w rodzinie różnią się zarówno elementami, na które zwraca się uwagę dla oddania istoty przemocy, jak i stopniem sprecyzowania, o jakie zachowania chodzi, oraz ich zakresem. Zauważyć więc można, że część definicji bardziej skupia się na sprawcy i jego zachowaniach(...), podczas gdy inne definicje określają przemoc w rodzinie bardziej z perspektywy ofiary, doznawania przez nią szkód i cierpienia lub potencjalnego zagrożenia wystąpieniem takich szkód”¹.

Przemocą określa się również wszystkie nieprzypadkowe akty, które naruszają osobistą wolność jednostki i przyczyniają się do psychicznej lub fizycznej szkody drugiego człowieka, a także, które wykraczają poza społeczne normy wzajemnych międzyludzkich kontaktów². Ta wydaje się „nieskomplikowana definicja uwzględnia skutki zachowania, społeczne wzory oraz intencje stosowania przemocy, nie zagłębiając się w trudny, a często wręcz nie możliwy do ustalenia stopień nieprzyjaznych motywacji działania na szkodę ofiary”³. Analizując literaturę

¹ Jarosz E. (2005), Przemoc w rodzinie- analiza zjawiska. W: Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku. Tom IV P. Warszawa: Wyd. Akademickie „Żak”.

² Pospiszyl I. (1999), Razem przeciw przemocy. Warszawa: Wyd. Akademickie „Żak”, s. 16-17.

³ Pospiszyl I. (1998), Przemoc w rodzinie. Warszawa: Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, s. 14.